

Koncepcia spravodlivej vojny v sociálno-právnej filozofii

JUDr. et PhDr. MAREK PRUDOVIČ

Externý doktorand na Katedre dejín práva Právnickej fakulty Trnavskej univerzity v Trnave

DOI: <https://doi.org/10.24132/ZCU.NADEJE.2022.530-539>

Kľúčové slová:

Vojna, spravodlivá vojna, ius ad bellum, ius in bello, ius post bellum

Úvod¹

„Necivilizovaným krajinám sa potom nepriznávala rovnosť s civilizovanými krajinami a civilizované krajiny mali možnosť si ich podmaniť, a to aj pod zámienkou, že pozitívne zmenia ich údaje nepriaznivý stav tým, že ich „scivilizujú“, pravdaže na svoj obraz.“²

Peter Vyšný

Pohľad na historickú evolúciu ľudskej spoločnosti je v istom zmysle svojim spôsobom priam desivý. Ťažko by sme v celom jej vývoji našli jediný deň, v ktorom by na nejakom mieste v nejakom čase neprebíhala nejaká forma vojnového konfliktu. Ak hovoríme, že je nevyhnuté poučiť sa z minulosti, v oblasti vojny zisťujeme, že ľudstvo je v otázke riešenia vzniknutých sporov nepoučiteľné. Dokazuje to aj skutočnosť, že napriek tomu, že človek je, z pohľadu svojej podstaty, bytosť sociálno-spoločenská, a spravidla si uvedomuje dôsledky svojho konania, má po tisícročia potrebu riešiť svoje individuálne či spoločenské

¹ Príspevok bol spracovaný v rámci riešenia grantového projektu VEGA č. 1/0202/22 Teórie spravodlivej vojny učencov Salamanskej školy a ich odkaz v moderných teóriách spravodlivej vojny a modernom vojnovom práve.

² VYŠNÝ, P. *Pravek práva*. Praha: Leges, 2021, s. 14.

problémy formou násilia, ktoré eskaluje až do jeho najnehumánnejšej podoby, ktorou je nesporne vojna. Značná časť mysliteľov považovala vojnu za nevyhnutnú súčasť spoločenského vývoja, pričom napr. Machiavelli tvrdil, že tam, kde zlyhajú zákony, nevyhnutne nastupujú zbrane³ a Hobbes zasa vníma vojnu ako obvyklý stav medziľudských a medzištátnych vzťahov.⁴

Je pochopiteľné, že čím je spoločnosť vyspelejšia, tým viac si uvedomuje, že vojna je síce najhoršie, ale zároveň najúčinnšie riešenie sporných otázok, ktoré však prináša aj najväčšie utrpenie tým, ktorí sú do tohto deja zatiahnutí, či už tak, že v ňom priamo vystupujú ako aktéri, alebo sú tými, ktorí nesú najťažšie dôsledky, prípadne sú považovaní za vedľajšie straty. Celý rad pacifistických koncepcií sa snaží nájsť iné riešenie konfliktu, a hoci diplomatické rokovania by mali byť, z pohľadu logiky, najúčinnjším a ľudsky najpriateľnejším spôsobom riešenia sporov, realita je iná.

Ak teda prijmeme existenciu vojny ako reality, ktorú nie je možné eliminovať, musíme hľadať aspoň také podmienky jej priebehu, ktoré by obmedzili možnosť jej vzniku, a z pohľadu morálky stanoviť také parametre, ktoré opodstatňujú jej použitie. Práve táto problematika je fundamentálnou časťou samostatnej etickej oblasti, ktorá je zameraná na jedinečné otázky spravodlivej vojny, a ktorej hlavnou úlohou je stanoviť požiadavky, ktoré sú nevyhnutné pre morálne zdôvodnenie vedenia vojnového konfliktu.

Práve táto problematika znepokojovala nielen súčasných, ale aj minulých mysliteľov, a vyústila do koncepcie spravodlivej vojny, ktorá sa začala formovať už v antike, a je živou problematikou aj v súčasnosti. Táto koncepcia utvára eticko-hodnotový koncept nazerania na vojnu a je prostriedkom, v rámci ktorého môžeme kriticky hodnotiť jednotlivé vojnové konflikty, keďže z humánneho pohľadu je dôležité odhaliť ciele, ktoré sa sledujú, ako aj ich prípadný antihumanizmus, nech už je zastieraný násilím boja za vlasť, národ či boha. Ako sme už uviedli, teória spravodlivej vojny je rámcom pre takéto hodnotenia, keďže stanovuje pravidlá, ktoré umožňujú morálne posudzovanie skutočnosti, za ktorú je spravodlivé ísť do vojny, ale aj to, ako ju spravodlivo viesť.

³ Bližšie pozri: MACHIAVELLI, N. *Vladař*. Praha: XYZ, 2007, s. 350.

⁴ Bližšie pozri: NEFF, S. C. *War and the Law of Nations: A General History*. Cambridge: Cambridge University Press, 2005, s. 133–137.

Vojna a spravodlivá vojna

Problematika vojny má mnohodimenzionálny charakter, teda je skúmaná z rôznych uhlov pohľadu. V centre záujmu je hlavne rovina sociálno-spoločenská, politická, právna, teologická, vojenská, ale aj psychologická. Východiskovým bodom pre všetky tieto disciplíny je však skutočnosť, že vojna je považovaná za konečnú fázu riešenia sociálnych konfliktov.⁵

Kategórie vojna a konflikt sú vzájomne prepojené,⁶ primárne však musí vzniknúť konflikt, ktorý v sociologickom či politologickom význame môžeme charakterizovať ako boj, ktorého obsahom sú hodnoty, a to také, ktoré sa dotýkajú sociálneho, ekonomického či mocenského postavenia jednotlivcov, skupín, ale aj štátnych útvarov. Ide o stret dvoch či viacerých subjektov, ktorých ciele vylučujú akúkoľvek kompatibilitu, teda dochádza k vzniku takého rozporu, ktorý môžeme označiť ako antagonistický, v ktorom sa zúčastnené protiklady snažia presadiť vlastné záujmy na úkor druhej strany.⁷ Snaha o riešenie konfliktov môže mať rôznu povahu, či už ide o vytváranie psychologického tlaku, a to formou hrozby použitia násillia, ale môže ísť aj o také donucovacie formy konania, ktoré v sebe nutne nemusia obsahovať aspekt násillia. Takéto riešenie konfliktov je však možné len za predpokladu, že všetky zúčastnené strany sa snažia o vzájomné tolerovanie postojov a ich cieľom je snaha o nájdenie kompromisného riešenia. Ak takéto riešenia zlyhajú, nastupuje riešenie mocenské, ktorým je práve vojnový konflikt.⁸

Vojnu považujeme za jednu z foriem násillia, pričom v tomto prípade ide o ozbrojené násillie, ktoré vzniká medzi antagonistickými skupinami,⁹ ktorých záujmy stoja na opačných pozíciách. Cieľom vojnového konfliktu je snaha dosiahnuť prostredníctvom sily víťazstvo, v dôsledku ktorého je možné realizovať stanovené zámery. Príčiny, ktoré vedú k vojne, majú rozličnú povahu a v podstate zodpovedajú zložitosti a komplexnosti spoločenského vedomia, môžu teda vychádzať z ideologických, politických, náboženských, národnostných či rasových dôvodov. Najsilnejšími dôvodmi, ktoré sú priamo či nepriamo podstatou

⁵ Bližšie pozri: KREJČÍ, O. *Mezinárodní politika*. Praha: Ekopress, 2014, s. 694.

⁶ Ide o jedno z mála nedialektických spojení, a to z toho dôvodu, že hoci každá vojna v sebe konflikt obsahuje, nie je možné tvrdiť, že každý konflikt je vojnou.

⁷ Tento konflikt nemusí odhaľovať prvoplánovo svoje ciele, ale často býva ukrytý za iné označenia.

⁸ Bližšie pozri: WAISOVÁ, Š. *Řešení konfliktů v mezinárodních vztazích*. Praha: Portál, 2011, s. 30.

⁹ Môže ísť o štáty či národy, ale prípadne aj o rôzne skupiny v rámci jedného štátu, ktoré vedú k občianskej vojne.

väčšiny takýchto konfliktov, sú podľa nás ekonomické dôvody. Ako sme uviedli už vyššie, vojna je neoddeliteľnou súčasťou spoločenskej genézy ľudskej spoločnosti, a zároveň krajným prostriedkom slúžiacim na presadzovanie mocenských záujmov, ktorý prechádza celou jej evolúciou. Základným atribútom vojnového konfliktu je použitie násilia, a to hlavne ako konkrétne pôsobiacej fyzickej sily, prostredníctvom ktorej sa zúčastnené strany konfliktu snažia dosiahnuť víťazstvo, teda naplnenie ich politických a sociálno-ekonomických cieľov. Ďalšou špecifickou črtou vojny je skutočnosť, že oba antagonistické protiklady v tomto protirečení vychádzajú z rovnakej premisy, ktorou je presvedčenie, že jediným možným riešením takéhoto protirečenia je použitie vojenskej sily, a že žiadne iné riešenie nepripadá do úvahy.

Koncepcia spravodlivej vojny je obvykle apercipovaná ako teória spravodlivej vojny, a môžeme ju ponímať v troch rovinách. V širšom slova zmysle ju vnímame ako komplexné¹⁰ uvažovanie o vojne. V užšom slova zmysle hovoríme o vytýčení takých kritérií, ktoré morálne zdôvodňuje použitie násilia a vedenia vojny. V tretej rovine ide o pojmovú sféru, ktorá objasňuje pojmový aparát, ktorým je zadefinovaná vojna ako taká, ako aj jej vedenie, či obmedzenie.¹¹

Problematika spravodlivej vojny sa stáva aktuálnou vtedy, keď sa snažíme nájsť odpovede na otázky, ktoré sa týkajú normatívno-etického rozmeru vojny ako takej. V teoretickej podobe ide teda o primárne určenie podmienok, za ktorých je možné vojnu označiť prívlastkom spravodlivá. V praktickej rovine ide o skúmanie toho, do akej miery konkrétne vojnové konflikty tieto atribúty spĺňajú. Koncepcia spravodlivej vojny je nástrojom, ktorý ponúka morálne opodstatnenie vedenia vojny, ktoré si však vyžaduje dodržanie stanovených podmienok. Napriek snahe nájsť také normatívne determinanty, ktoré pojem spravodlivej vojny vymedzujú, teda v podstate určiť také dôvody, ktoré vojnu ospravedlňujú a je možné ju v ich dôsledku považovať za spravodlivú, dôsledky akéhokoľvek vojnového konfliktu vždy zasahujú negatívne, ba niekedy až katastrofálne, do života ľudí, ale aj životného prostredia.¹²

Môžeme teda konštatovať, že podstata teórie spravodlivej vojny je garantovaná určením rigorózných pravidiel a podmienok, za ktorých je možné, z morálneho hľadiska, považovať vyhlásenie vojny za spravodlivý akt. V rámci teórie

¹⁰ Teda z pohľadu zdôvodnenia, legitimacy a spravodlivosti.

¹¹ Bližšie pozri: KONIAR, I. *Tradicia spravodlivej vojny: Teória alebo teórie?* Ružomberok: Verbum, 2011, s. 9.

¹² *Ibidem*.

spravodlivej vojny sa preto uvažuje o tom, kedy je spravodlivé ísť do vojny, čo je označované ako *ius ad bellum*, o tom, kedy je vojna spravodlivo vedená, čo je označované ako *ius in bello*, a napokon o tom, kedy sú naplnené podmienky pre spravodlivosť po ukončení konfliktu, označované ako *ius post bellum*.¹³

*Ius ad bellum*¹⁴ pozostáva z troch druhov kritérií, a to: zásadných, v ktorých ide o správny zámer,¹⁵ správnu príčinu,¹⁶ proporcionalitu¹⁷ a princíp *ultima ratio*;¹⁸ obozretných, ktoré majú overiť, či vojnu možno označiť za spravodlivú, pričom pravdepodobnosť úspechu je podmienkou tohto kritéria, keďže zakazuje autorite viesť vojnu, ktorá by nemala žiaden merateľný dopad na dosiahnutie cieľa; a procesných, ktoré určujú legitimitu osoby, ktorá vyhlasuje a vedie vojnu, ako aj proces správneho vyhlásenia vojny.¹⁹ *Ius in bello*²⁰ obmedzuje spôsob vedenia vojny, pričom obsahuje štyri základné pravidlá: v ozbrojenom konflikte nemajú bojovníci neobmedzené právo zvoliť si spôsob a prostriedky vedenia vojny; je zakázané používať zbrane, muníciu, materiály a metódy vedenia vojny, ktoré by svojou povahou spôsobili nadmerné zranenie alebo zbytočné utrpenie, ako aj spôsobenie rozsiahleho, dlhodobého a vážneho poškodzovania životného prostredia; pričom tiež určuje zásady zaobchádzania s vojnovými zajatcami a spôsoby vedenia boja.²¹ *Ius post bellum*²² stanovuje podmienky, za ktorých by mala prebehnúť obnova vojnou zničenej krajiny, pričom by sa malo dbať na: obhajobu práv,²³ neprípustnosť neoprávnených ziskov²⁴ a výkon spravodlivosti.²⁵

¹³ BELLAMY, A. J. *Just Wars: From Cicero to Iraq*. Cambridge: Polity, 2006, s. 121–123.

¹⁴ Z lat. = právo viesť vojnu.

¹⁵ Ide o spoločné dobro; vojna nesmie byť vedená pre seba-obohatenie, či z dôvodu nenávisťi k nepriateľovi.

¹⁶ Väčšinou je táto podmienka limitovaná na sebaobranu, obranu iných, obranu práv a potrestanie vinníkov.

¹⁷ Všímať si treba to, či je celková škoda spôsobená vojnou menšia, než tá, ktorú má vojna napraviť.

¹⁸ Skúma, či je použitie sily jediný možný spôsob nápravy súčasného stavu a či už boli použité ostatné možnosti.

¹⁹ Zmyslom požiadavky legitímnej autority je určenie, kto je oprávnený viesť vojnu. Požiadavka správneho vyhlásenia vojny má svoje korene v rímskom fetišálnom práve, ktoré predpisovalo procedúry pre vedenie vojny.

²⁰ Z lat. = právo vo vojne.

²¹ BELLAMY, A. J. *Just Wars: From Cicero to Iraq*. Cambridge: Polity Press, 2006, s. 7.

²² Z lat. = právo po vojne.

²³ V porazenom štáte ide hlavne o návrat k takému právnomu stavu, ktorý zaručuje základné práva občanov a politických organizácií.

²⁴ Ide o dodržanie územných a majetkových práv podľa legitímneho vlastníctva, teda o obnovenie právneho, politického a územného *status quo*.

²⁵ Ide o potrestanie agresora, ktorý svojim činom porušil práva štátu, a mal preto spôsobené škody kompenzovať. Ďalej ide o vyvodenie osobnej zodpovednosti tých jednotlivcov, ktorí za vzniknutý

Nutnosť stanoví podmienky vyhlásenia, vedenia a povojnového diania, je pritom nevyhnutným aktom, keďže civilizované národy sveta aj napriek svojej kultúrnej úrovni často nepoznajú svoj historicko-politický vývoj. Táto skutočnosť vedie ku vzniku napätia, ktoré často vyústi do ozbrojeného konfliktu, ktorý spravidla neakceptuje žiadne dohody, ku ktorým sa zaviazali v zmysle medzinárodného práva. Povedané slovami Freuda: „*Vojny neprestanú, pokiaľ národy žijú v tak rôznych životných podmienkach, pokiaľ je hodnota individuálneho života u jednotlivých národov natoľko odlišná a pokiaľ existujú nenávisť, ktoré národy rozdeľujú.*“²⁶

Koncepcia spravodlivej vojny v sociálno-právnej filozofii v období jej vzniku

V historickom vývoji západného kultúrneho okruhu môžeme pozorovať tendencie, ktorých cieľom bolo zdôvodniť oprávnenosť ozbrojeného konfliktu medzi národmi či štátnymi útvarmi. S vývojom poznania sa v dejinách neustále naráža na fenomén vojny, čo ale nevyhnutne viedlo k tomu, že takmer vo všetkých civilizáciách, ktoré poznali písmo, sa v rôznej miere vyskytujú snahy o jej morálne ukotvenie. Názznaky snahy o morálne zdôvodnenie vojny sa objavujú už v starovekej Číne, kde generál a stratég Sun Tzu v 5. storočí pr. n. l. vo svojom diele *Umenie vojny* stanovil základné princípy vedenia vojny. V starovekom Egypte sa zas realizovali počas vojny rôzne humanitárne akcie, ktoré sa vo vojne považovali za veľmi dôležité. Rovnako v Indii asi v 4. storočí pr. n. l. vzniká *Manuov zákonník*, ktorý kodifikoval morálne pravidlá pre vedenie pozemných bojov, a to až do takej miery, že korešpondujú takmer presne so súčasným medzinárodným právom.²⁷

Z pohľadu nášho kultúrneho okruhu, ktorý vychádza z helenistickej tradície, je pre nás dôležitý pohľad antiky, v ktorej sa taktiež sporadicky objavujú myšlienky o spravodlivej vojne. Staroveké Grécko malo taktiež stanovené pravidlá pre vedenie vojny,²⁸ avšak tieto pravidlá sa vzťahovali výlučne na vojenské kon-

stav nesú zodpovednosť, a teda by mali byť súdne stíhaní.

²⁶ FREUD, S. *Podoby psychoanalýzy*. Bratislava: Slovenský spisovateľ, 2003, s. 80.

²⁷ Bližšie pozri: CHRISTOPHER, P. *The Ethics of War and Peace*. New Jersey: Prentice Hall, 1998, s. 9–10.

²⁸ Išlo o zákaz viesť vojnu počas olympijských hier, vyžadovalo sa formálne vyhlásenie vojny a boje mohli byť vedené len v lete.

flikty, ktoré boli vedené medzi gréckymi *poleis*. Starovekí Gréci totiž rozlišovali medzi vojnou, ktorú vedú navzájom, označovanou ako *statis* a vojnou, ktorú vedú s cudzincami, označovanou ako *polemos*.²⁹

Okrajovo je fenomén vojny spomenutý aj u Platóna, a to najmä v dielach *Ústava* a *Zákony*. Platón vnímal vojnu ako uzuálnu formu riešenia sporov, pričom nepriateľstvo s negréckym svetom považoval dokonca za obligátnu formu koexistencie. Práve u neho sa po prvýkrát stretávame s už spomenutým rozlíšením na vojnu *statis*, ktorú vnímal v rovine občianskeho sporu, a *polemos*, ktorú vnímal ako prirodzený stav stretu gréckej civilizácie s barbarmi. Za ideálnu pritom považoval spoločnosť, ktorá bola prirodzene prispôbená na vedenie vojny.³⁰

S použitím termínu spravodlivá vojna sa po prvýkrát stretávame u Aristotela, a to v diele *Politika*, kde je tento pojem použitý v súvislosti s vojnami proti negréckym národom. Aristoteles aj na túto oblasť aplikoval svoju koncepciu prirodzeného práva, keďže aj vojny s barbarmi vnímal ako prirodzene spravodlivé, a to na základe svojej tézy o nerovnosti a prirodzenom nepriateľstve, hoci napriek tomu preferoval mier.³¹ Vojnu považuje za legitímny prostriedok na dosiahnutie konkrétneho cieľa, ale zároveň stanovuje päť podmienok, za ktorých ju možno realizovať. Podľa Aristotela by sa mala vojna viesť len v prípade sebaobrany; pomsty voči tým, ktorí nás poškodia; pomoci spojencom; nadvlády nad tými, ktorí sú prirodzenými otrokmi; prípadne so zámerom rozšírenia vlády v záujme tých, ktorí budú ovládaní.³²

Staroveký Rím, na rozdiel od antického Grécka,³³ bol ucelenou ríšou s excelentnou organizačnou a vojenskou dispozíciou, na základe ktorej bol schopný ustanoviť nadvládu nad vlastnými územiami, ale aj susediacimi štátmi. Musíme zdôrazniť, že pravidlá vedenia vojny Rím uplatňoval len vo vzťahu k civilizovaným štátom. Vytvoril osobitnú koncepciu zdôvodnenia vedenia vojny, čo bolo nevyhnutné vzhľadom na tú skutočnosť, že jeho expanzívna zahraničná politika zákonite viedla ku vojenským konfliktom. Ich koncepcia spravodlivej vojny v sebe spája dve zložky, a to právnu a náboženskú, keďže ich spojením sa naplnia objektívne postuláty spravodlivosti. Právnu rovinnu realizovali na základe noriem, ktoré vychádzali najmä z kňazského práva označovaného ako

²⁹ NEFF, S. C. *War and the Law of Nations: A General History*. Cambridge: Cambridge University Press, 2005, s. 19.

³⁰ PLATÓN. *Ústava*. Praha: Oikoymenh, 2003, s. 195–196.

³¹ ARISTOTELES. *Etika Nikomachova*. Bratislava: Kalligram, 2011, s. 243.

³² ARISTOTELES. *Politika*. Bratislava: Kalligram, 2006, s. 52–54 a s. 280.

³³ Išlo o zoskupenie nezávislých a do istej miery rovnoprávnych *poleis*.

ius fetiale. Vypovedanie vojny sa v Ríme prísne viazalo na náboženské rituály, ktoré mali zabezpečiť priazeň bohov.³⁴

Koncepciu spravodlivej vojny najviac ovplyvnil rímsky filozof, rétor a politik Cicero, ktorý za primárny dôvod vojny považoval zabezpečenie pretrvania politického spoločenstva štátu. Jeho názory nadväzovali na stanoviská stoicizmu a v dôsledku toho prišiel k záveru, že ideálny štát nevedie vojny, okrem prípadov zaistenia vlastnej bezpečnosti a obrany svojej cti.³⁵ Za ďalšie dôvody, ktoré zodpovedajú kritériám vedenia spravodlivej vojny, stanovil potrestanie nepriateľa pre spáchané zlo a odrazenie útoku. Rešpektoval aj také typy vojen, ktorých účelom bolo rozšíriť slávu ríše, pričom však zdôrazňoval, že ich je nevyhnutné realizovať miernejším spôsobom, ako tie, ktoré sa vedú v ohrození života a existencie ríše.³⁶ Podmienky pre vyhlásenie vojny zhrnul do troch požiadaviek, a to: vyhlásenie môže vykonať výlučne k tomu oprávnená autorita; nepriateľ musí byť včas informovaný o vyhlásení vojny; a protivníkovi musí byť, pred vyhlásením vojny, ponúknutá možnosť mierového riešenia.³⁷

V období rozpadu Rímskej ríše môžeme zaznamenať počiatočnú syntézu grécko-rímskej koncepcie spravodlivej vojny s kresťanskými princípmi. Najvýznamnejším predstaviteľom týchto myšlienok je nesporne Augustinus Aurelius, teda svätý Augustín. Napriek tomu, že je považovaný za jedného zo zakladateľov tradície spravodlivej vojny, nemá dielo, v ktorom by sa tejto problematike venoval komplexne. Augustín vychádzal z postulátu, že vojny sú dôsledkom dedičného hriechu, v ktorom ľudstvo vedome zotráva, a tým sa odvracia od Boha, v dôsledku čoho nemôže dosiahnuť spravodlivý mier, a preto budú vojny večné. Odhaľuje nestálosť víťazstva vo vojne, keďže, podľa neho, víťaz nemôže natrvalo ovládať porazených.³⁸ Augustín v podstate charakterizuje vojnu ako obligátne zlo, pričom jej cieľ, priebeh aj výsledok určuje božia prozreteľnosť.³⁹ Vo svojich dielach sa venoval aj otázkam typológie vojen, ktoré na základe ich charakteru delil na oprávnené a neoprávnené; spravodlivé a nespravodlivé; zbožné a bezbožné. Vojnu považoval za legitímnu výhradne v tom prípade, keď je spravodlivá, a takou sa stáva vtedy, ak jej aktéri necítia výčitky svedomia a sami sú k jej vedeniu vyššou mocou. Stanovil pritom tri podmienky nevyhnutné pre vedenie

³⁴ BELLAMY, A. J. *Just Wars: From Cicero to Iraq*. Cambridge: Polity Press, 2006, s. 19.

³⁵ CICERO, M. T. *De re publica; De legibus*. London: Harvard University Press, 1994, s. 11.

³⁶ CICERO, M. T. *De officiis*. London: Harvard University Press, 1951, s. 40.

³⁷ CHRISTOPHER, P. *The Ethics of War and Peace*. New Jersey: Prentice Hall, 1998, s. 12.

³⁸ Bližšie pozri: Sv. AUGUSTÍN. *Boží štát (II. zväzok)*. Trnava: Spolok sv. Vojtecha, 2005, s. 49–51.

³⁹ Bližšie pozri: Sv. AUGUSTÍN. *Boží štát (I. zväzok)*. Trnava: Spolok sv. Vojtecha, 2005, s. 166–168.

spravodlivej vojny, takmer identické s Cicerovými, ktorými sú: oprávnená autorita, spravodlivá príčina a správny úmysel. Spravodlivá vojna môže byť vedená len legitímnou politickou mocou alebo na Boží príkaz a jej finálnym účelom musí byť mier, a nie túžba po sláve, pomsta, či túžba po zisku.⁴⁰ Rozdiel medzi spravodlivou a nespravodlivou vojnou je podľa neho však aj v tom, že spravodlivá vojna má nielen obnoviť mier, ale aj napraviť spôsobenú ujmu.⁴¹ Augustín sa zamýšľal aj nad postavením vojakov vo vojne a hovorí, že v prípade, ak bola vojna legitímne vyhlásená, je ich povinnosťou v nej bojovať, ale zároveň zdôrazňuje, že nenesú zodpovednosť za to, v akej vojne bojujú. Plnú zodpovednosť za vedenie nespravodlivej vojny nesie panovník, prípadne iná legitímna moc, a práve na nich by mal dopadnúť Boží trest.⁴² Na záver môžeme konštatovať, že: „*Augustín ustanovil vojnu ako cieľavedomý verejný akt s predpísanými morálnymi limitmi, ktorá je sama o sebe odporná, no občas sa stáva potrebnou pre zachovanie mieru a spravodlivosti.*“⁴³

Záver

V našom príspevku sme chceli priblížiť základné vymedzenie teórie spravodlivej vojny, jej podstatu a genézu jej vzniku. Samotné spojenie spravodlivá vojna je protirečivé, keďže pre jeho oprávnenosť by sme museli zodpovedať otázky kedy, kde a prečo. Jej zárukou nie je skutočnosť, že ju jedna strana konfliktu takto vníma, veď ani najušľachtilejší úmysel nemusí byť pochopený, a vtedy sa zdá ako naoktrojovaný. Vojna bez ohľadu na prívlastok, ktorý nesie, je v civilizovanej spoločnosti nepochopiteľným a ťažko akceptovateľným činom, ktorý so sebou prináša ľudskú tragédiu a je extrémnym prípadom dehonestácie etických hodnôt a noriem. Napriek tomuto konštatovaniu je súčasťou každodenného života ľudskej spoločnosti, keďže počas jej evolúcie by sme len ťažko, ak vôbec, našli čo i len jeden deň, kedy na nejakom mieste našej planéty neprebíhalo. Paradoxom je, že čím je spoločnosť vyspelejšia, tým sofistikovanejšie dôvody uvádza pre jej rozpútanie. Spravidla sa skutočné úmysly zastierajú bojom za eticky najvyššie ciele, a tým sa ospravedlňuje nedodržiavanie práv národov,

⁴⁰ CHRISTOPHER, P. *The Ethics of War and Peace*. New Jersey: Prentice Hall, 1998, s. 43.

⁴¹ BELLAMY, A. J. *Just Wars: From Cicero to Iraq*. Cambridge: Polity Press, 2006, s. 28.

⁴² Ibidem.

⁴³ CHRISTOPHER, P. *The Ethics of War and Peace*, New Jersey: Prentice Hall, 1998, s. 43.

nedodržiavanie vzájomných dohovorov a porušovanie medzinárodných konvencií. Nech už vojnu zdôvodňujeme akokoľvek, faktom zostáva, že ide o antihumánny čin, ktorý je u človeka, ktorý sa považuje buď za korunu tvorstva, alebo bytosť stvorenú na obraz Boží, neospravedlniteľný.

Teória spravodlivej vojny sa snaží určiť limity, ktoré uznávajú vojnu ako za istých podmienok akceptovateľný jav. Tretie tisícročie jej však svojim doterajším priebehom rozhodne nepomáha, keďže svetové mocnosti pod zámienkou ochrany svojich záujmov konajú ako agresori, a spravodlivosť zostáva opäť zabudnutá niekde na smetisku dejín. Možno teda tvrdiť, že skutočný význam teórie spravodlivej vojny, z pohľadu etiky, spočíva skôr v minimalizácii škôd, ktoré vojna napácha, vďaka limitom jej vedenia, než v ospravedlnení jej vedenia ako takého.

V závere by sme si pomohli citátom poľského autora Andrzeja Sapkowského, ktorý problematiku spravodlivej vojny podľa nášho názoru zhrnul sice odľahčene, ale pomerne výstižne, keď v inej súvislosti napísal: „*Tak sa zrodila tradícia, ktorú ľudstvo udržiava do dnešných časov: necivilizovaných barbarov, ktorý vraždia, je nutné civilizovaným spôsobom vyvraždiť. Nech žije civilizácia!*“⁴⁴

Abstract

Conception of Just War in Social and Legal Philosophy

This contribution is focused on a unique issue, which is the theory of just war, the gradual forming of which will be approached through an excursion of the opinions of four important theorists who historically shaped this theory. We also focused on questions that touch on the requirements for a morally justified war, considering the three-category structure of *ius ad bellum*, *ius in bello* and *ius post bellum*. As a result, we find out that just war might have several meanings throughout history, but the aim, to justify wars led by one's state, remains the same. Moreover, the true importance of a just war lies rather in limitation of damages caused by war through some basic requirements on how to lead a war, than an actual justification of war itself.

⁴⁴ SAPKOWSKI, A. Král Artuš. In: *Magické střípky*. Ostrava: Leonardo, 2009, s. 37.